

Sándor Klára (szerk.)

Nyelv, nyelvi jogok, oktatás

JGYF Kiadó: Szeged, 2001. 216 p.

Kötelező-e a nyelvész számára, aki tudományos munkája során az adott élő közösséget érintő nyelvi problémákkal, alapvető emberi jogok megtépzésével találkozik, a beszélőközösség segítse? A kötet írásai azt sugallják, hogy igen. Sőt a tudományos tevékenység során megszerzett ismereteit nem egyszerűen az adatokat szolgáltatató közösség javára kell fordítania, hanem felelősséggel is tartozik azért a közösségért, amelynek nyelvét kutatja. Az ilyen összetett hivatást vállaló nyelvészek között szerepel a kötet négy szerzője: Sándor Klára, Kontra Miklós, Peter Trudgill és a nyelvi emberi jogok kutatási terület egyik létrehozója: Tove Skutnabb-Kangas.

A tanulmánykötet címében szereplő első szó a *nyelv*, hiszen ez az egész könyv alfája és omegája, ugyanis *társasnyelvészeti* alapismeretekről *nyelvi* emberi jogokról és a *nyelvművelés* problematikájáról olvashatunk. Eközben döbbsentem rá, hogy az itt felsoroltak akár egyetemi-főiskolai kurzuscímek is lehetnének – annál is inkább, mivel a szerkesztő, Sándor Klára szerint (a kötet *Előszava*) a tanulmányok alap-és háttérismereteket szolgáltathatnak az ilyen és hasonló tartalmú órákhoz.

A címben szereplő szó azonban nemcsak a könyv célkitűzéseire kötődik, hanem a tartalomra is nagyon logikusan utal követve ezáltal a kötet felépítését. A tíz itt szereplő írásból az első kettő ugyanis nyelvet mozgó heterogén rendszernek tekintő szemlélet(ek) alapvetését adja. Az első maga a szerkesztő tollából származik, mely a társasnyelvészeti szemléletét mutatja be. Érdemes azonban elgondolkozni a kijelentésen, melyet a szerző tesz írása végén továbbgondolva a nyelvészeti hivatásról már feltüntetett gondolatsort: a nyelvésznek először is le kell mondania arról, hogy csakis ő ismeri saját nyelvét, és meg kell elégednie azzal,

hogy ő azon kevesek egyike, akik azt próbálják leírni, *hogyan* működik a nyelv. „A nyelvész törvényfejtője, és nem törvényhozója a nyelvnek” (p. 47).

Hasonlóan hasznos tanácsokkal szolgál a második írás is, melyben Kontra Miklós a nem nyelvészek számára is jól követhető módon az alapvető módszertani ismereteket tárja elénk: a mai magyar nyelvműveléssel foglalkozik. A *nyelvi viselkedés* fogalma és ennek összefüggései is helyet kapnak a tanulmányban azzal a fontos megjegyzéssel, hogy a nyelvi viselkedés és a nyelvművelés egyes vonásai közt kauzális (ok-okozati) viszony csak akkor bizonyítható, ha előtte kizártuk az összes egyéb plauzibilis okot. A szerző ezt azonban megoldhatatlan feladatnak tartja.

Ugyancsak Kontra Miklós a szerzője az ezeket követő két írás egyikének. Mindkettő tárgya a kétnyelvűség. Ez a blokk mintegy átmenetet képez az előző, nyelvről, nyelvművelésről szóló rész és a címben is következő nyelvi jogokról szóló fejezet között. Míg Kontra Miklós az oktatási vonatkozások mellett a kétnyelvűséget általános keretekbe helyezi, Sándor Klára az iskolai keretek közötti oktatásra helyezi a hangsúlyt. A két szerző álláspontja azonban ugyanaz: mind a nyelvésznek, mind a tanárnak, mind a nyelvművelőnek tudnia kell, hogy a kétnyelvű embertől az egy nyelvűek normáit elvárni nyelvészeti nonszensz!

A nyelvi jogokról szóló következő blokk összesen három rövid tanulmányból az egyik a már említett nyelvi emberi jogok szakértőjétől, Tove Skutnabb-Kangartól, míg a másik kettő Kontra Miklós tollából származik. Az első kettő általános megközelítést tartalmaz, míg a harmadik, Kontra Miklós írása konkrét oktatáspolitikai célkitűzéseket is ismertet.

A kötet utolsó legterjedelmesebb része szintén három tanulmányt foglal magában. Az első az oktatás kérdéskörébe tartozik azáltal, hogy tankönyveket vizsgál a bennük rejlő nyelvészeti ideológia szempontjából. A téma, melyet Peter Trudgill felvet, na-

gyon hasznos különösen a tankönyvválasztást végző tanárok számára. Ezzel kapcsolatban fontos és megszívlelendő megállapítás például az, hogy a diákok nem biztos, hogy attól tanulnak meg könnyen és gyorsan olvasni, ha mindezt egy ideológiailag irányított, szokatlan nyelvváltozaton kell megpróbálniuk! Sokszor felmerült már bennem a kérdés, hogy hogyan lehetséges az, hogy az oktatás vagy az élet egyéb más területein, helyzeteiben az emberek nem tiltakoznak tömegesen az őket érő nyelvi alapú hátrányos megkülönböztetések ellen. Kontra Miklós adja meg a választ a korábban a *Magyar Hírlapban* közölt írásában (*Magyar Hírlap*, 1997. november 15.): egyszerűen azért, mert nem veszik észre. A tanulmány értéke abban is rejlik, hogy a szerző a kérdés-válasz logikát követve közérthető módon, példákat felsorakoztatva foglalkozik a nyelvi diszkrimináció problémájával. Míg Kontra a határon túli magyarságot vizsgálja, addig Sándor Klára a magyarországi magyar nyelvűvelés történetét tárja elénk, miközben ezt az olvasó számára talán egy pillanatra meghökkenítő módon teszi: a nyelvűvelést a társadalom kontextusába ágyazva az ideológia szempontjából vizsgálja. Az egyes történelmi-ideológiai kor-

szakok nyelvűvelését áttekintve levonja a következtetést, amely első hallásra furcsa is lehet: a nyelvűhelyesség eszméje a hatalom fenntartását és továbbörökítését szolgálja. Ennek a törekvésnek eszköze pedig maga a nyelvűvelés. Márpedig ha ez így van, akkor a gondolatmenet folytatása az lenne, hogy a nyelvűvelés elveit az adott kor uralkodó politikai ideológiája alakítja ki, vagy legalábbis erősen befolyásolja. És, hogy e hipotézis mennyire megállja a helyét, az itt felvázolt mwgayar nyelvűvelés története bizonyítja.

Ilyen és ehhez hasonló, a megszokottól eltérő, új gondolatokkal találkozhat az olvasó, melyek elsősorban a kötet minden írását átható, új szemléletből erednek. Ez a nyelvet állandó mozgásban lévő rendszernek tartja, és az élő beszélőközösségekben használt nyelvet vizsgálja. A társadalmi kontextus tehát a meghatározó, így már nem tekinthetjük a nyelvűhasználatban felmerülő problémát egyszerűen csak nyelvűveszeti kérdésnek, ahogy nem is ruházhatjuk rá a felelősséget: a Tisztelt Olvasó is érdekelt a kötetben felmerülő nagyon is aktuális, nyelvűhasználati problémák megoldásában.

Molnár Mária

SZOFTVER-KRITIKA

Popzenészek az interneten: Ötletek angoltanároknak

Az internet a fiatalok többsége számára a csevegési szolgáltatás és a játékok és slágerek letöltése miatt izgalmas. Ezek közül most a dalokról, pontosabban három popzenész honlapjáról lesz szó. Néhány ötletet osztok meg angoltanárokkal, hogyan használhatják ezeket az oldalakat középiskolai nyelvi órákon.

A legtöbb sztár mára az interneten is

jelen van. A diákok saját érdeklődése alapján is kereshetnek ilyen lapokat: a legegyszerűbb keresés, ha begépelik az internetes böngészőbe az előadó vagy zenekar nevét, eléje a www-t, utána pedig a com-ot, ha külföldi, illetve a hu-t, ha magyar előadóról van szó.

Nézzünk először egy amerikai énekesnőt, Madonnát. A www.madonna.com oldalra jutva választhatunk, az egyszerűbb html-szerkezetű vagy a több multimédiás szolgáltatással rendelkező Flash programmal támogatott változatot nézzük meg. Bár-